

A. Yeşaya peygamberle ilgili kişisel bilgi

1. Yeşaya'nın ailesi:

Yeşaya Amots'un oğluydu (1:1; 2:1; 13:1). Amots, Amos peygamberden ayrı bir kişidir. Yahudi geleneksel inancına göre Yeşaya'nın babası, kral Uzziya'nın kardeşi idi. Bu doğru değilse bile Yeşaya, özellikle Ahaz ve Hizkiya'nın dönemlerinde sık sık sarayda bulunuyordu (7:3-16; 38:1-8; 39:3-8). Onun kullandığı dil bu ortamı yansıtır; kimi peygamberlerinkinden daha kibar ve incedir. Yeşaya, Yahuda'da olup bitenleri resmen kaydeden tarihçiydi (2. Tarihler 26:22; 32:32).

Yeşaya'nın eşi, nebiye (kadın peygamber) olarak biliniyordu. Debora (Hakimler 4:4) ve Hulda (2. Krallar 22:14-20) gibi peygamberlik yeteneği olup olmadığı kesin olarak bilinmiyor. Ancak en azından Yeşaya'nın eşi olduğu için nebiye olarak tanınıyordu. Yeşaya'nın iki oğlu vardı: Şearyaşub (7:3) ve Maherşalahaşbaz (8:3). Bu adların her ikisi de birer peygamberlik bildirir. Şear-yaşub, kardeşinden oldukça büyüktü.

2. Yeşaya'nın adı:

«Yeşaya» adı, «Rabbin kurtuluşu» ya da «Yahve'nin kurtuluşu» anlamına gelir. Az kullanılan bir ad değildi. Eski Antlaşma'da Tanrı'ya müzikle hizmet etmek üzere Davut'un seçtiği müzisyenlerden biri (1. Tarihler 25:3,15), aynı dönemde Tanrı evinde hizmet gören bir Levili (1. Tarihler 26:25), Ezra'yla Yerusaleml'e dönen bir adam (Ezra 8:7) ve Nehemya'nın zamanında bir Bünyaminli (Nehemya 11:7) Yeşaya adını taşıyordu. Yeşaya (Yeşa-yâhu), «Yahve'nin gücü» anlamına gelen Hizkiya (Khizki-yâhu) ve «Yahve'nin doğruluğu» anlamına gelen Zedekiah (Tsidki-yâhu) ile karşılaştırılabilir. Seçildiği göreve -- Yahve'nin kurtuluşunu bildirme görevine -- bakılırsa Yeşaya'nın adı çok uygundu.

3. Yeşaya'nın yaşadığı ortam:

Tanrı, İbrahim peygamberi Kildaniler'in Ur kentinden çağırarak onu Kenan bölgesine götürdü ve orada ona, soyunun zamanla dolduracağı ülkeyi bildirdi. İbrahim'in torunu Yakup'un (İsrail'in) on iki çocuğundan türüyen topluluğun (İsrailoğulları'nın) yaşadığı bu bölgeye İsrail denilirdi. Tanrı, Musa'nın eliyle İsrailileri Mısır'a kölelikten özgür kıldıktan sonra onları Kenan bölgesinde İbrahim'e vaat edilmiş toprağa yerleştirdi. İsraililer'in kralı önce Tanrı'nın Kendisi'ydü. Sonra İsraililer, çevrelerindeki ülkelere özenerek gözle görünen bir kral istediler. Tanrı ilkin Saul'u, sonra Davut'u kral olarak atadı.

İsrail'in üçüncü kralı Süleyman'ın ölümünden sonra topluluğun iki oymağı Süleyman'ın oğlu Rehoboam'ı ve on oymağı kral soyundan olmayan Yeroboam'ı desteklediler. Bu çekişme İsrail'in, on oymaktan oluşan İsrail ve iki oymaktan oluşan Yahuda adlarını taşıyan iki ayrı ülkeye bölünmesiyle sonuçlandı. Yeşaya Yahuda'da doğdu. İsrail'in iki ülkeye bölünmüşlüğünü yaşadı.

Yeroboam'ın kurduğu bağımsız İsrail krallığı, sekiz ayrı aileden gelen on sekiz kralın egemenliği altında ülkesel yaşamını sürdürmüştü. Ama Yeşaya'nın günlerinde Asur'un eline

düşmek üzereydi. Yeşaya yaklaşık on iki yaşındayken Pul adındaki Asur egemeni, İsrail'e saldırdı. İsraili kral Menahem, krallığını pekiştirmek ve Pul'un onu desteklemesini sağlamak için, Pul'a bin talant gümüş verdi (2. Krallar 15:19-20). Yirmi yıl sonra Pul (III. Tiglat-pileser), tüm küçük ülkeleri ele geçirmeye başladı. Suriye-Finike bölgesindeki küçük ülkeler, kendilerini Asur'dan korumak için bir federasyon kurdular. Şamlı Rezin, devletler birliğinin başkanı olacaktı. Yahuda kralı Ahaz bu federasyona katılmadı. Ahaz Asur'un, Yahuda'ya zaman zaman saldıran bu ülkeleri dize getirmesinin kendi yararına olacağını düşündü. Kararının sonucu, Şamlı Rezin ve İsraili Pekah'ın Ahaz'a saldırısıydı (2. Tarihler 28:5,6). Her iki ordu, Yahuda'nın değişik bölgelerine çok zarar verdikten sonra, birleşerek Yerusaleml'e karşı yürüdüler (2. Krallar 16:5).

Kral Ahaz yalancı ilahlara tapındığı ve oğullarını ateşte yaktığı için, Tanrı onu İsrail kralının eline verdi. İsrail bir günde «göklere erişen öfkeyle» yüz yirmi bin yiğiti öldürdü, «çünkü atalarının Allahu Rabbi bırakmışlardı». Zikri adında bir Efraimli «kralın oğlu Maaseya'yı, kral evinin bakanı Azrikam'ı ve kraldan sonra ikinci adam olan Elkana'yı öldürdü. İsrailoğulları kendi kardeşlerinden, kadınlar, oğullar, kızlar, iki yüz bin kişi sürdüler, hem de onlardan çok çapul malı aldılar ... ve Samiriye'ye getirdiler» (2. Tarihler 28:5-8[-15]).

Ahaz, Tiglat-pileser'e gümüş ve altın göndererek Suriye'ye ve İsrail'e karşı yardımını istedi (2. Krallar 16:7-10). İ.Ö. 732 yılında Tiglat-pileser Rezin'i öldürdü ve Suriye'yi denetimi altına aldı, Pekah'ı yendi ve sayısız İsraili'yi sürdü (2. Krallar 15:29; 16:9). Ahaz Şam'a gidip Tiglat-pileser'in önünde eğildi; bundan böyle Asur'un bir uyuşu olarak Yahuda'da krallığını sürdürdü.

Tiglat-pileser'in İsrail'in kuzey bölgelerini ele geçirmesi ağır bir darbeydi, ama bunu daha da büyük bir yenilgi izledi. Yeşaya yaklaşık 55 yaşındayken İ.Ö. 724 yılında Tiglat-pileser'i izleyen egemen V. Şalmaneser, üç yıl sürece Samiriye'ye saldırdı. Sargon, V. Şalmaneser'in tahtına zorla oturduğu sırada Samiriye ele geçirildi (İ.Ö. 722, [2. Krallar 17:6]).

Bundan sonra Asur'un ele geçirmek istediği ülke Yahuda'ydı. Ahaz'ın Asur'a gösterdiği bağlılık, onun uyuşu olması o günü erteledi. Ayrıca Asur'un başka sorunları da elini bağlıyordu: Hem içsel ayaklanmalar oluyordu, hem de Asur'un yönetimi altındaki ülkeler başkaldırıyordu.

Asur'un sorunlarından yararlanarak Ahaz'ın oğlu Hizkiya, Asur'a karşı daha yürekli bir tavır aldı (2. Krallar 18:7). Yeşaya, Asur'dan korkmamak için Yahudalılar'ı sürekli yüreklendirdi (Yeşaya 10:24; 37:6). Başka bir ülkenin yardımına bel bağlamadan, yalnız Tanrı'dan yardım ve kurtuluş beklemeleri için onları isteklendiriyordu. Ne var ki, Hizkiya'nın Yeşaya'dan başka öğütçüleri de vardı. Siyasal ufukta Asur'a karşı durabilen tek düzenli ve güçlü bir egemenlik vardı. Bu da Mısır'dı. Mısır'ın eğitilmiş ordusu, atları ve arabaları çoktu. Bunlar yetmezse, Mısır eksikliklerini Etiyopya'dan tamamlayabilirdi. Yeşaya'yı dinlemeyenler, elçileri Mısır'a gönderdiler (30:2-4,7; 31:1; 36:6,9; 37:9).

Sanherib, egemenliğinin beşinci yılında (İ.Ö. 701) ordusuyla birlikte Yahuda'ya girdi, kırk altı duvarlı kenti aldı ve Yerusaleml'i kuşatarak ona saldırdı (Yeşaya 22:1-14). Hizkiya özellikle tapınağın hazinelerinden Sanherib'e büyük bir armağan verdi (2. Krallar 18:14-16). Bundan sonra Sanherib bir ara geri çekildi.

Çok geçmeden Sanherib, ordularıyla Lakiş'teyken bakanlarını Hizkiya ve Yerusaleml'e göz dağı vermeye gönderdi (Yeşaya 36:2-22; 37:8). Yeşaya Hizkiya'yı düşmanlarına karşı durması için yüreklendirdi. Tanrı da Hizkiya'nın gösterdiği iman karşısında Yahuda için

araya girdi (37:1-7,14-38). Yeşaya'nın peygamberlik görevini gördüğü dönemdeki bu olaylar unutulmamalıdır.

B. Peygamberlik, tarihi araştırma yapılmadan incelenemez.

Tanrı insanların, tarihi O'nun açısından değerlendirmelerini ister. Doğal anlayışına dayanan kişi, Tanrı'nın kutsal ilkelerini bilmediği için, kendi yaptıklarını olumlu bir biçimde yorumlar. Tanrı aynı eylemlerde kutsallığına uygun bir yan bulamaz. Bu yüzden Tanrı'nın istemiyle insanların eylemleri arasında gittikçe genişleyen bir uçurum oluşur. İnsanlar yaptıklarıyla sanki uçurumun ötesinden Tanrı'ya meydan okurlar. Tanrı insanları sevdiği için onları yanlış yoldan geri çağırmaktan vazgeçmedi. Peygamberleri aracılığıyla onlara Kutsal Sözünü bildirdi, onları uyardı ve başkaldırmanın yargısını açıkladı.

Peygamberler, insanları Tanrı'ya karşı boyun eğmeyen tavırlarından döndürmeye çabalıyordu. Toplumu uyarırken geçmişten ve olacak olaylardan birçok örnek verdiler. Bu nedenle Kutsal Yazı'yı okuyanlar, peygamberlerin yazılarını kavrayabilmek için onların yaşadıkları günlerin tarihini anlamalıdır.

C. Tanrı dünyada olup bitenlerden uzak durmaz.

Tanrı, dünya tarihiyle yakından ilgilendi. Tarihi insanların bilinçli ortaklıklarıyla yönetmek istedi. Bu amacını İsrail'le kurduğu ilişkiyle örnekleyerek bütün uluslara göstermek istedi. Ne yazık ki, İsrailoğulları çoğu zaman Tanrı'yla bu ortaklıklarını uluslara gösterecekleri yerde Tanrı'nın bildirimlerini duymazlıktan geldiler; Tanrı'yı tanımayanlar gibi ülkesel güç peşinde koştu. Peygamberler, bu ortamda İsrail toplumuna seslenirken elbette İsrail'in ilişki kurduğu ulusların adından söz etmekle yetinmiyorlardı. O ulusları da Tanrı'ya boyun eğmeye çağırdılar. Peygamberler döneminde İsrail ve Yahuda açısından en çok önem taşıyan uluslar şunlardı: Asur, Babil, Suriye ve Mısır. Peygamberler, İsrail'in komşuları olan Edom, Filistin ve Moab gibi küçük uluslardan da söz ederler.

Ç. Yeşaya kitabında adları geçen uluslarla ilgili tarihsel özet:

1. Asur, İsrail'i sıkıdüzene sokmak için Tanrı'nın görevlendirdiği ilk büyük «eğitim değneği»ydi. İ.Ö. 854 yılında İsrail kralı Ahab, Suriye kralı II. Benhadad'la birlikte Asur kralı III. Şalmaneser yönetimindeki ordulara karşı ülkesinin özgürlüğünü korumak zorunda kaldı. Çabası yeterli olmadı: İ.Ö. 722 yılında V. Şalmaneser İsrail'i Asur'a sürgün etti.

Asur tarihinin bir özeti:

İ.Ö. 1115-1077

I. Tiglat-pileser

I. Tiglat-pileser'in komutanlığındaki Asur, batı Asya'da yoğun saldırılarda bulundu. Ne var ki, sömürgeci tasarılarını engelleyen güçlü direnişle karşılaştı. Bu çağda İsrail, Asur tarafından saldırıya uğramadığı için Davut ve Süleyman'ın krallıkları altında Orta Doğu'da devlet olarak sağlamlaşabildi.

İ.Ö. 890-885

II. Tukulti-Ninurta

İ.Ö. 885-860

II. Aşurnasırpal

İ.Ö. 859-824

III. Şalmaneser

İ.Ö. 781-772

IV. Şalmaneser

İ.Ö. 745-727	III. Tiglat-pileser (İkinci adı, «Pul»du [2. Krallar 15:19; 1. Tarihler 5:26]). İsrail kralı Menahem'den vergi aldı (2. Krallar 15:19,20). İsrail kralı Pekah'ın günlerinde kuzey İsrail'i ele geçirdi (2. Krallar 15:29).
İ.Ö. 732	Asur, Şam'ı ele geçirdi.
İ.Ö. 727-722	V. Şalmaneser
İ.Ö. 722-705	II. Sargon
İ.Ö. 722	Asur, İsrail'i yendi.
İ.Ö. 705-681	Sanherib Yahuda'nın çoğunu ele geçirdi ama Yerusaleml'i ele geçiremedi (2. Krallar 18:17-19:9). Oğulları tarafından öldürüldü (2. Krallar 19:36-37).
İ.Ö. 680-669	Esarhaddon (2. Krallar 19:37; Ezra 4:2; Yeşaya 37:38)
İ.Ö. 669-627	Aşurbanipal (Osnappar, Ezra 4:10) Binlerce (22.000 üstünde) çiviyazısı tableti büyük bir kütüphaneye topladı.
İ.Ö. 614	Asur kenti Med kralı Cyaxeres ve Babil kralı Nabopolassar tarafından ele geçirildi.
İ.Ö. 612	Nineve ele geçirildi.
İ.Ö. 609	Asur egemenliği, Haran'da uğradığı yenilgiyle sona ermiş sayıldı.

2. Babil tarihinin bir özeti:

İ.Ö. 1728-1686	Hammurabi'nin egemenliği Marduk adlı bir ilaha tapınılıyordu. Hammurabi 1000-1500 yıllık yasal gelenekleri bir araya topladı, tüm egemenliğinde geçerli olan ünlü bir yasa kitabını hazırladı. Bu zamandan kalma sözlükler, matematik eserleri, gökbilimsel metinler ve çiviyazısıyla yazılmış çok sayıda bilimsel belge bulunmuştur. Hammurabi altında Babil, ilk kültürel doruğuna ulaştı. Hammurabi'yi izleyenler Babil'i genişlettiler ama çok zaman geçmeden Kasitler'in saldırısına uğradılar. Kasitler güney Mezopotamya'yı ele geçirerek onun üzerinde İ.Ö. 12. yüzyıla dek egemenlik sürdürdüler. Onlara ilişkin bilgi azdır.
İ.Ö. 1530	Kasitler'in saldırıları altında güçsüz kaldığı için Babil, Etiler tarafından yenilgiye uğratıldı. Etiler yeniden Anadolu'ya döndüler. Babil, Kasitler'in egemenliğine geçti. En sonunda İ.Ö. 1150'de Kasitler'in boyunduruğundan kurtularak kısa ömürlü bir krallık kurabildi.
İ.Ö. 1116-1078	I. Tiglat-pileser Babil'i Asur'un yetkisini tanımaya zorladı.
İ.Ö. 1000	Bu dönemde İsrail nasıl barıştan yararlandıysa Babil de yararlanarak yeniden Asur'dan bağımsızlığına kavuştu. Sırayla Asur kralları, olanak buldukça başkaldıran Babil'in üstesinden gelerek onu Asur'la birleştireyorlardı.
İ.Ö. 859-824	III. Şalmaneser
İ.Ö. 811-782	III. Adad-nirari
İ.Ö. 722-705	II. Sargon

İ.Ö. 705-681	Sanherib
İ.Ö. 626	Kildani prens Nabopolassar, Asurlar'ı yenerek Babil tahtına geçti.
İ.Ö. 605-561	Babil, Nebukadnetsar'ın egemenliğinde ününün doruğuna ulaştı.
İ.Ö. 605	Yahuda'yı sürgüne götürdü. Daniel peygamber ve Kral Yehoyakim, Babil kentinde oturdular (2. Tarihler 36:5,6; Daniel 4:30).
İ.Ö. 561-559	Nebukadnetsar'ın oğlu Evil-Merodak (2. Krallar 25:27; Yeremya 52:31)
İ.Ö. 559-555	Nebukadnetsar'ın damadı Nergal-şaretser (Yeremya 39:3) Evil-Merodak'ı öldürüp tahta geçti.
İ.Ö. 556-539	Nabonidus, krallığının üçüncü yılından başlayarak oğlu Belşatsar'la birlikte egemenlik sürdü. Eşi Nitrokis, Nebukadnetsar'ın kızıydı.
İ.Ö. 553-539	Belşatsar (Daniel 5)
İ.Ö. 539	Pers kralı Koreş Babil'i ele geçirdi. Koreş adına Med kralı Daryuş tahta geçti. Babil, Asurlular'a karşı başkaldırdığı gibi, olanak buldukça Persler'in de boyunduruğundan kurtulmaya çalışırdı.

3. Mısır tarihinin bir özeti

İ.Ö. ;1876	Yusuf, ağabeyleri tarafından Mısır'a satıldı. Hiksos hanedanı zamanında başbakan oldu (Tekvin 41:39-44).
İ.Ö. ;1446	İsrail'in Mısır'dan çıkışı
İ.Ö. ;975	Süleyman, 21. Hanedan'ın son firavunlarının birinin kızıyla evlendi. Firavun, kızına düğün armağanı olarak Gezer kentini verdi. İsrail'in malı olan Gezer, ondan önce Mısırlılar eline geçmişti (1. Krallar 9:16). Bu evlilik ve armağan, o çağda Mısır'la İsrail arasındaki güven ilişkisini vurgular.
İ.Ö. 945-924	I. Şişak (22. Hanedan) Yeroboam, İsrail kralı Süleyman onu öldürmeyi amaçlayınca Mısır'a kaçtı (1. Krallar 11:40).
İ.Ö. 610-594	Firavun-neko Yahuda kralı Yoşiya, Megiddo'da Firavun-neko'ya karşı açtığı savaşta öldürüldü (2. Krallar 23:29). Firavun-neko, yeni kral Yehoahaz'ı alıp onu Mısır'a sürdü ve Yahuda'yı vergi vermeye zorladı (2. Krallar 23:30-35). Babil eliyle çok ağır yenilgilerle karşılaştı (2. Krallar 24:7).
İ.Ö. 594-588	II. Sammetik Babil'in Orta Doğu'da oluşturduğu boyundurukları kırmaya çalıştı. Yahuda kralı Tsedekiya, bundan yüreklenip Mısır'ın yardımına ümit bağladı. Yeremya buna karşı uyarıda bulundu (Yeremya 46:25,26a).
İ.Ö. 525-341	Pers boyunduruğu altına girdi.
İ.Ö. 332	Büyük İskender Mısır'ı yendi.

Bu fırtınalı dünya tarihinin içinde Tanrı adamları, İsrail'e ve Yahuda'ya Tanrı'nın görüşünü ilettiler. Peygamberler Asur ve Babil gibi saldırgan ülkelerin gücünün, Tanrı'nın gücü karşısında bir hiç olduğunu biliyor ve bildiriyorlardı. Tanrı o ulusları, İsrailoğulları'nı sıkıdüzene sokmak için araç olarak kullanacaktı. Ne var ki, Tanrı'nın kutsal artırıcı yöntemleri son bulunca, o ulusların korkunçluğu da yok olacaktı. Tanrı İsrail'i ne denli ağır yargılamış olsa da, İsraililer'i kesinlikle dünyadan silmeyecekti. Üstelik İsrail, peygamberlerin uyarılarına kulak vererek tanrısal düzene uyum sağlasaydı, bildirilen yargıdan da kurtulurdu. Ne yazık ki, dinleyenler ve olup bitenleri ruhsal bir anlayışla yorumlayanlar çok azdı.

D. Yeşaya kitabının yapısı

Yeşaya kitabında yazılan olaylar 62 yılı kapsar. Yeşaya Uzziya, Yotam, Ahaz ve Hizkiya adında dört kralın egemenlikleri süresinde İ.Ö. 740-680 yılları dolaylarında Yahuda bölgesinde hizmet görüyordu. Bu süreçte Asur Samiriye'yi ele geçirdi, İsrailiileri sürgüne götürdü ve Sanherib Yahuda'ya saldırdı (İ.Ö. 701).

Yeşaya'nın 1.-6. bölümleri, Kral Uzziya döneminde yazıldı. Yotam'ın krallığı, altıncı bölümünün sonuyla yedinci bölümün başlangıcı arasında geçer. Yeşaya kitabında bu dönemden kalma bir bilgi yoktur. 7:1-10:4'e dek olan peygamberlikler yapısal bir birlik ve bir amaç gösterir. Bu parça Ahaz'ın Suriye'ye ve İsrail'e karşı savaştığı günlerde yazıldı. Bundan başka 14:28-32 ayetleri, Ahaz'ın öldüğü yılda bildirildi. Bu ayetler dışında 10:5'ten başlayarak kitabın sonuna dek olan bütün parçanın Hizkiya'nın krallığı zamanında yazıldığı sanılır.

Yeşaya'nın önbildirileri şu yedi ana konuyu inceler:

1. Sürgünde olan İsrail ve Tanrı'nın İsrail'e eziyet edenleri yargılaması
2. İsrail'in Babil'den dönüşü
3. Mesih'in utançta açıklanması
4. Yahudi olmayanların kutsanması
5. Mesih'in yargıç olarak açıklanması
6. Krallık çağında Davut'un doğru Dalı'nın egemenlik sürmesi
7. Yeni dünya ve yeni gökler

Yeşaya şöyle de bölünebilir:

- I. Yahuda'yla ilgili peygamberlikler (1-12)
- II. Uluslarla ilgili peygamberlikler (13-27)
- III. Efraim ve Yahuda'yla ilgili uyarıcı önbildiriler (28-35)
- IV. Tarihsel parantez: Sanherib'in saldırıları ve Hizkiya'nın hastalığı (36-39)
- V. Tanrı'nın yüceliği ve görkemi (40-48)
- VI. Rabbin acı çeken Uşağı (49-57)
- VII. Yüreklendirici son sözler ve peygamberlikler (58-66) (Scofield, s. 713)

Kitabın ana konusu, İsrail'in Mesih'i'dir. Yeşaya'nın en önemli önbildirileri, Mesih'in doğumu (7:14; 9:6), Tanrılığı (9:6-7), hizmeti (9:1-2; 42:1-7; 61:1-2), ölümü (52:1-53:12), dünyadaki bin yıllık egemenliği (2., 11., 65. bölümler), v.s. ile ilgilidir. (Scofield, s. 713) Yeşaya bazen «beşinci müjdeci»¹ olarak adlandırılır, çünkü İsa Mesih'in sağladığı kurtuluşu, Eski Antlaşma'da Yeşaya kadar kesin ve belirgin bir biçimde başka bir yazar yoktur. Musa'ya verilen Yasa yürürlükte olduğu sürece Eski Antlaşma'nın başka hiçbir yazarı, kayradan aynı keskinlikle söz etmez. Yeni Antlaşma'da tanıtılan «kilise» ya da «Mesih inanlılarının topluluğu» Yeşaya bölümünde açıklanmaz, ama Mesih İsa -- kişiliği, acıları ve aracılığıyla Yahudi olmayanlara sağlanan kutsamalar açısından -- açıkça görünmektedir.

Yeşaya bölümünde Yerusalem'le ilgili önemli peygamberlikler bulunur. (Yerusalem otuzdan çok adla adlandırılır.) Aynı zamanda Yeşaya'nın peygamberlikleri İsrail'e, Yahuda'ya ve dünyanın tüm uluslarına değinir (2:4; 5:26; 14:6,26; 40:15,17,22; 66:18).

¹Mesih İsa'nın yaşamını kaleme alan diğer müjdeciler Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dır.

Yeşaya saraya girip çıkıyordu, ama kralın övgüsünü ya da herhangi kişisel bir yarar kazanmak için Tanrı Sözü'nü yumuşatmadı (1:10-23; 2:11-17; 3:9-15; 5:7-25; 7:13; 28:7-21; 38:1). Kendisine bildirildiği gibi Tanrı Sözü'nü başkalarına ilettiler.

Yeşaya, kitabın başlangıcında İsraililer'i ve Yahudaları günahları için payladı, gelecek yargılar konusunda uyardı ve günahınlarını bırakmaya çağırdı. O günkü diğer güçlü uluslar üzerine gelecek yargıları da bildirdi. Yeşaya, Tanrı'nın paylama ve yargı bildirimlerini güvenilirlikle bildirmesine karşın, günah işleyen kişiler için acı acı ağladı (22:4).

Yeşaya bölümünün son parçalarında Mesih'ten, egemenliğinden ve cennetten çok söz edilir. Çağlar boyunca Kutsal Ruh aynı yöntemi kullanır: İlk kişiyi günahını bırakmaya isteklendirir, sonra kişiyi avutur. Günahını bırakmayan kişi Tanrı'nın avuntusundan yararlanamaz.

E. Yeşaya kitabı Kutsal Söz kanonuna aittir.

Başka hiçbir yazarın sözleri Yeşaya'ninki kadar çok Yeni Antlaşma'ya aktarılmamıştır. İsa Mesih ve öğrencileri, Yeşaya bölümünden birçok ayet alıntıldılar. İsa Mesih'in bu bölümü açıkça onaylamıştır. O, Yeşaya bölümünün Kutsal Söz kanonuna ait olduğunu gösterdi.

F. Yeşaya kitabı bir tek yazar tarafından yazıldı.

Kimileri Yeşaya bölümünün bir tek Yeşaya tarafından değil, iki ya da ikiden çok yazar eliyle yazıldığını öne sürerler. Şu noktalar Yeşaya'nın, adını taşıyan bölümü tek başına yazdığını gösterir.

Dışsal kanıtlar

1. LXX², en geç İ.Ö. 250 yılında Yeşaya'nın tümünün Amots oğlu Yeşaya tarafından yazıldığını bildirir.
2. Yeşaya adlı birden çok kişinin Yeşaya bölümünü yazdığını ileri sürenler, 40.-66. bölümlerin olduğu gibi başkaları tarafından ve daha geç bir tarihte yazıldığını savlarlar. Ekklesiastikus Kitabı'nı yazan Sirak'ın oğlu İsa, Hizkiya'yla çağdaş olan Yeşaya'nın Yeşaya kitabının 40.-66. bölümlerini yazdığını bildirir (Ekklesiastikus 48:18-24 [İ.Ö. 180]).
3. Yeni Antlaşma'yı kaleme alanlar ve onlarla çağdaş olan yazarlar, Yeşaya kitabının son bölümlerinin Yeşaya tarafından yazıldığını destekler (Matta [3:3]; Luka [3:4-6]; Yuhanna [12:38]; Vaftizci Yahya [Yuhanna 1:23]; Etiyopyalı [Haberciler'in İşleri 8:28-34]; Nasıra'daki ihtiyarlar [Luka 4:16-20]; Yosefus [Ant.Jud., 11:1]. Yosefus, çok okumuş bir tarihçiydi; Yeşaya'yı yazan birçok yazardan hiç söz etmedi. Üstelik kimileri başka bir Yeşaya tarafından yazıldığını ileri sürdükleri bölümde Koreş'le ilgili peygamberliğin (44:28) Amots oğlu Yeşaya'nın eliyle yazıldığını bildirir. Pavlus da çok yüksek eğitim görmüş biriydi (Haberciler'in İleri 22:3). Gamaliel ve diğer öğretmenleri, birden çok Yeşaya'yla ilgili bilgileri olsaydı, bunu Pavlus'a öğretirlerdi. Ama Pavlus'un Yeşaya'dan aktardığı alıntılarda Yeşayalar'dan hiçbir iz yoktur. Gerçek şu ki, Yeşaya kitabının birkaç yazarın bir araya getirilmiş metinleri olduğuna ilişkin hiçbir kanıt ve dinsel gelenek yoktu.

²Eski Antlaşma kısmen İbranice, kısmen de Aramca diliyle yazılmıştır. İ.Ö. 3. yüzyılda Eski Antlaşma, İskendireye'de yaşayan ve Yunanca konuşan büyük Yahudi azınlık için Yunanca'ya çevrilmeye başlandı. Başlangıçta yetmiş iki uzman bu çeviri üzerinde çalıştığı için, bu kitaba Latince yetmiş anlamına gelen «Septuagint» adı verildi. Septuagint'in kısaltılması, Romen rakamlarıyla yetmiş demek olan LXX ile yazılır.

4. İ.S. on ikinci yüzyılda yazan Aben Ezra, 40.-66. bölümlerinin Yeşaya'nın yazısı olmayabileceğini ilk ileri süren kişiydi. Aben Ezra'dan önce ve onun gününden ta onsekizinci yüzyılın sonuna dek bu kuşkuyla dile getiren başka hiçbir fısıltı duyulmadı. Mezmurlar'ın bir yazı bileşiği ve Meseller'in dört yazı koleksiyonundan oluştuğu (Süleyman'ın Meselleri 1:1; 25:1; 30:1; 31:1) bilinirdi. Ama Yeşaya kitabının tek bir yazarın eseri olduğu herkes tarafından kabul edildi.

İçsel kanıtlar

1. Dil ve anlatış biçimi tüm kitapta aynıdır.
2. Düşünceler, benzetmeler, betimlemeler ve söz söyleme sanatı, kitabın tümünde aynı anlatış biçimini yansıtır. Örneğin:
 - a. Yeşaya Tanrı'nın kutsallığını vurgular (57:15). Onun Tanrı için en çok kullandığı unvan, «İsrail'in Kutsalı»dır. Bu unvanı 1.-39. bölümlerde on bir kez, 40.-66. bölümlerde on üç kez kullanır. Eski Antlaşma'nın tüm diğer kitaplarında bu unvan yalnız beş kez kullanılır.
 - b. Yeşaya, Tanrı'nın gücünü «İsrail'in (Yakup'un) Kadiri» deyimiyle vurgular (1:24; 49:26; 60:16).
 - c. Tanrı İsrailoğulları'yla bir antlaşma yaptı. Onlar O'nun seçtiği topluluk, O'nun çocuklarıdır (1:2,3; 2:6; 3:12; 40:1,11; 41:8,9; 43:1,15).
 - ç. İsrailoğulları Tanrı'ya karşı günah işleyerek antlaşmayı bozdular, Tanrı'yı öfkeliendirdiler (1:2-4,21-23; 5:4; 43:22-24; 48:1-8; 63:10), adaletsizlik yaptılar (1:17,23; 3:12,15; 5:7,23; 59:8,13,14), yalancı ilahlara tapılar (1:29; 2:8; 31:7; 40:19,20; 41:7; 44:9-20; 57:5), suçsuz kanı döktüler (1:15,21; 59:3,7). Bunun için sıkıdüzene sokulacak, Babil'e sürüleceklerdi (5:13; 6:11,12; 39:6,7; 42:22; 47:6). Ne var ki, Tanrı kalan bir azınlığı geri getirecekti(r) (10:20-22; 11:11,12; 14:1-3; 43:1-6; 48:9-20; 49:25). Onları kendi ülkelerine yerleştirecek ve onları kutsayacaktı(r) (12; 14:1; 35:1-10; 44:26; 51:11; 52:7-10).
 - d. Tanrı Yahudi olmayanları Yahudiler'le birleştirecektir (11:10; 25:6; 42:7; 49:6; 55:5; 60:3).
 - e. Orduların Rabbi Davut'un tahtı üzerinde krallık edecektir (9:6,7; 24:23; 32:1; 33:17).
 - f. Bu Kral aynı zamanda Kurtarıcı'dır (1:27; 35:4,9,10; 41:14; 53:5-12; 59:20).
 - g. Kurtarıcı'nın egemenliğinde esenlik olacaktır (9:7; 32:1,17; 42:1-4; 49:8-10), ağlayış duyulmayacak (35:10; 51:11; 65:19) ve zarar veren hiçbir şey olmayacaktır (4:4; 11:9; 65:25).
 - h. Kullanılan benzetmelerden bazıları şunlardır:
 - 1). Karanlık ahlaksal cahilliği ve ışık ahlaksal bilinci simgeler.
Yeni Antlaşma'da ışık ve karanlık simgeleri çok kullanılır, ama Eski Antlaşma'da yalnız üç kitabı -- Eyup, Mezmurlar ve Yeşaya'yı -- niteler. Bu üç kitaptan yalnız Yeşaya ışık ve karanlık benzetmesini sık sık kullanır (5:20,30; 9:2; 13:10; 42:16; 50:10; 58:10; 59:9; 60:1-3, v.s.).
 - 2). Körlük ve sağırlık ahlaksal cahilliği simgeler.
Eski Antlaşma'da bu benzetmeler neredeyse yalnız Yeşaya'ya özgüdür (6:10; 29:10,18; 32:3; 35:5; 42:7,16,18,19; 43:8; 49:18).
 - 3). Çiçeğin ya da yaprağın solması insanlığı simgeler (1:30; 40:7; 64:6).
 - 4). Filiz, fidan ve kök sürgünü, Mesih'i simgeler (11:1; 53:2).
 - 5). Mesih'in egemenliğindeki esenlikle ilgili simgeler, Yeşaya kitabının ilk ve son parçalarında aynıdır (11:5-9'u 65:24-25'le, 2:2-4'ü 65:25b ile karşılaştırın).
 - 6). Su, ruhsal yaşam ve tazelenmeyi simgeler (30:25; 33:21; 35:6; 41:17,18; 43:19,20; 55:1; 58:11; 66:12).
 - 7). Tanrı çömlekçi ve insan çömlek parçası olarak simgelenir (29:16; 45:9; 64:8).
 - 8). Yerusalemler çadıra benzetilir (33:20; 54:2).
 - 9). İsrail'in günahattan artılışı, madenin cüruftan artılışına benzetilir (1:25; 48:10).

3. Tüm kitabın ortak özelliği olan söz ya da deyimler bütün kitapta yinelenir. Örneğin,
- İsrail'in Kutsalı (Yukarıda «İçsel kanıtlar», 2.a numaralı nota bakın).
 - İsrail ve Yakup'tan aynı ayette söz edilir (9:8; 10:20; 14:1; 17:3,4; 27:6; 39:23; 40:27; 41:8,9,14; 42:24; 43:1,22,28; 44:1,5,23; 45:4; 46:3)
 - «Rabbin ağzı söyledi» cümlesi (1:20; 40:5; 58:14)
 - «Rab diyor» ya da «Tanrı diyor» anlamına gelen ama sık sık karşılaşılmayan «yomar Yahve» ya da «yomar Elohim» cümlecğiyle açıklanır (1:11,18; 33:10; 40:1,25; 41:21; 66:9).
 - Kutsal Ruh'un kişiliğe sahip oluşu (11:2; 34:16; 40:7,13; 48:16; 59:19; 61:1; v.s.)
 - Kaos (şaşkınlık, ıssızlık, boşluk, boş şey, v.b. anlamına gelen) kavramı için «tohu» sözcüğü kullanılır (24:10; 34:11; 40:17,23; 41:29; 44:9; 45:18,19; 59:4).
 - «Sancak dikilecek» cümlecği (5:26; 11:10,12; 13:2; 18:3; 49:22; 62:10)
 - İsrail'den «sürgünler» olarak söz edilişi (11:12; 16:3,4; 27:13; 56:8)
 - Özel deyim olan «şimdiden ebede kadar» (9:7; 59:21)
 - Tanrı öfkesinin bir anlık olduğuna ilişkin bildiri (26:20; 54:7,8)
 - Doğruluk ya da doğru şeyler anlamına gelen, az rastlanır «nâkoakh» sözcüğü (26:10; 30:10; 57:2; 59:14)
 - Tanrı'nın kararlarının değişmezliğini gösteren, «onu kim geri çevirir?» cümlesi (14:27; 43:13)
 - Eksiksiz esenliği anlatmak için «selamet selamet» sözleri (26:3; 57:19): Bu ayetlerden başka bu deyim yalnız 1. Tarihler 12:18'de geçer.
4. Yeşaya kitabının ilk ve son kesimlerinde birbirlerine benzeyen açıklamalar çoktur:
- 1:13 ve 66:3
 - 1:29 ve 66:17
 - 9:7 ve 37:32
 - 11:7 ve 65:25
 - 11:9 ve 65:25
 - 14:24 ve 46:10
 - 24:19,20 ve 51:6
 - 24:23 ve 60:19
 - 25:8 ve 65:19
 - 26:1 ve 60:18
 - 27:1 ve 51:9
5. Önceden verilen bildirimleri tamamlayan sonradan verilen bildirimler vardır:
- 1:30'la 64:6'yı karşılaştırın.
 - 25:6'yla 55:1,2'yi karşılaştırın.
 - 3:26'yla 52:2'yi karşılaştırın.
 - 1:30 ve 5:6'yla 58:11'i karşılaştırın.
 - 5:6 ve 32:13'le 44:4 ve 55:13'ü karşılaştırın.
 - 5:5-7 ve 32:10-14'le 62:4-12'yi karşılaştırın.
 - 28:5'le 62:3'ü karşılaştırın.
6. Mısır'ı açıklayan 19:5-10 parçası dışında, Yeşaya kitabının tümünde yer biçimleri ve bitkiler, Suriye ve Filistin'de bulunan doğal topografyayı betimler:
- Babil'de bulunan palmiye ağacından söz edilmez. İsrail çevresinde bulunan Lübnan'ın yüce erz ağaçları (2:13; 10:34; 14:8; 29:17; 35:2; 37:24; 40:16), çınar, servi, şimşir, kavak, akasya, mersin ve meşe ağaçlarından söz edilir.
 - Başan (2:13; 33:9)

- c. Karmel, Şaron (33:9; 35:2; 65:10)
- ç. Fırat Irmağın'ndan bir tek kez söz edilir (8:7). Oysa su kaynaklarından söz edilince Filistin bölgesinde bulunan akıntı, pınar, havuz gibi sular anlatılır (15:6,7; 22:11; 30:25; 35:7; 41:18; 58:11).
- d. Babil'de bilinmeyen ama İsrail bölgesinde sık sık bulunan kayalardan, mağaralardan, kayaların kovuklarından söz edilir (2:10,19,20; 42:22; 57:5).
- e. Yeşaya İsrail'de bulunan hayvanlardan da söz ederek onları simgesel biçimde kullanır (1:3; 5:29; 11:6,7; 30:6; 31:4; 35:9; 38:13,14; 56:9; 59:11; 65:25).

İsrail bölgesini açıklayan bu yönler, tek bir Yeşaya'nın yazar olması için güçlü bir kanıttır.

G. Yeşaya Bölümünü Açıklanışı notlarının kullanılışı

Açlık grevini sürdüren kişi, sağlığını, gücünü ve zihinsel yeteneklerini yitirir; yaşamını yaşam kaynaklarından esirger. Tanrı Sözü'nü okumayan bir Mesih inanlısı, ruhsal açlık grevi yapan bir kişidir. «İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar» (Matta 4:4).

Tanrı, Kutsal Sözü'nü kişinin Mesih'e inanarak sonsuz yaşam sahibi olması için (Yuhanna 20:31) ve Tanrı'nın bildirdiği tüm gerçeklere uygun bir düzende yaşaması için verdi. Kutsal Ruh, Kutsal Söz'ü kullanarak Mesih inanlısının yaşamını günahattan arındırır ve inanlıyı Mesih benzerliğine dönüştürür (Yuhanna 16:13; 17:17; Galatyalılar 4:19). Tanrı Sözü'nü okumayan bir kişi, günahattan temizlenmek ve Mesih'in benzerliğinde değiştirilmek istemeyen bir kişidir. Bu tutumu savunan birey, gerçekten Mesih'e iman edip etmediğini, yaşamını O'nun yetkisine verip vermediğini yeniden düşünmeye ve ciddi bir biçimde ruhsal durumunu yoklamaya çağrılır.

Ciddi ve gerçek bir Mesih inanlısı, Tanrı Sözü'nün yaşamında her gün işlemesine izin verir. «Tüm Kutsal Yazı Tanrı esinlemesidir. Gerçeği öğretmeye, yüreği elestirmeye, yaşamı düzeltmeye ve doğruluk yolunda eğitmeye yarar. Öyle ki, Tanrı adamı yetkin olsun, her iyi iş için donatılsın» (2. Timoteos 3:16-17). Tanrı Sözü'nü gittikçe artan yetenekle temelden anlayan ve uygulayan bir Mesih inanlısı, yaşam veren bu sözleri başkalarıyla etkili bir biçimde paylaşır (2. Timoteos 2:15).

Yeşaya'nın Açıklanışı kitabı, Mesih inanlısının ve Mesih inanlıları topluluklarının Kutsal Söz'de bildirilen gerçek yaşam ilkeleriyle donatılmaları için yazıldı. Kullanılışı için şu önerileri sunulur:

1. Tanrı Sözü'nü okumadan Yeşaya'nın Açıklanışı'ni kullanmayın.

Önce Yeşaya kitabının bölümlerini sırayla okuyun. Teker teker her bölümü birkaç kez okuyarak onun ana konularını çözmeye çalışın. Öğrencileri için sınav hazırlayan bir öğretmen gibi, her kesimle ilgili sorular yazın. Anlamadığınız sözler ve kavramların altını çizin. Her bölüme, ana konularını özetleyen birer başlık verin.

2. Bir bölümü yukarıda açıklandığı gibi inceledikten sonra Yeşaya'nın Açıklanışı'na başvurabilirsiniz.

Yeşaya'nın Açıklanışı, Yeşaya kitabını bölüm bölüm açıklar. Her bölüm ayet ayet, sözcük sözcük ya da cümlecik cümlecik açıklanır. İncelenen sözcük ya da cümlecik kalın harflerle yazılır. Sonradan ve normal harflerle yazılan notlar kısa ya da uzun olabilir. Bu notlar, incelenen söz ya da cümlecikle ilgili değişik bilgiler verebilir. Örneğin, özgün metinde

kullanılan İbranice sözcüğün anlamı, tarihsel bilgi, vurgulanan belirli bir öğreti, öğretilen ilkenin günlük yaşamda uygulanması, yan ayetler, v.s. Bu geniş bilginin tek bir amacı vardır. O da okuyucunun Kutsal Söz'ü olabildiğince geniş ve derin bir biçimde anlaması ve bununla birlikte Tanrı'ya artan bir sevgi ve söz dinlerlelikle bağlanmasıdır (Yuhanna 14:15; 21; 23; 24,31; 15:10).

Ğ. Yazarın okuyucuya kişisel sözleri

İlkin Matthew Henry'den duyuyoruz: Yeşaya Peygamberliği'yle ilgili notları yazarken, metnin temel yorumunu iletmeye çalıştım. En iyi açıklamaya başvurduğum. Ruhsal şeyleri ruhsal şeylerle, Eski Antlaşma'yı Yeni Antlaşma'yla karşılaştırdım. Tanrı'ya dua ederek Gerçek Ruh'un beni yönlendirmesini diledim. Buna karşın, «anlaşılması güç bazı yerler vardır». Bu parçaların ince anlamını kendim ve okuyucu için çözemedimse, onlara ters anlam vermemeyi ve kendimi yıkıma uğratmamayı yeğledim (2. Petrus 3:16). Yeşaya Peygamberliği'nin mühürlerini açma hakkı Tanrı Kuzusu'nundur.

Bu peygamberliğin soyut bir kuram aşamasında kalmasını istemedim. Bundan böyle, Tanrı Sözü'nü yalnız anlamakla yetinen değil, imanda ve kutsallıkta eğitilmek isteyen okuyucular Yeşaya'dan derlenen ilkeleri yaşamlarında somut bir biçimde uyguladılar diye açıklanmanın günlük yaşamdaki yönlerini vurguladım. «Tüm Kutsal Yazı Tanrı esinlemesidir. [Peygamberlikler de!] gerçeği öğretmeye, yüreği eleştirmeye, yaşamı düzeltmeye ve doğruluk yolunda eğitmeye yarar. Öyle ki, Tanrı adamı yetkin olsun, her iyi iş için donatılsın» (2. Timoteos 3:16,17).

Anlamı açık ve yaşamda uygulanması kolay anlaşılabilir parçaları, özellikle İncil'i anımsatan parçaları incelemek ve üzerinde düşünmek beni çok sevindirmekle birlikte daha zor parçaları ele almak için güç bulmamı sağladı. Bu tarlanın birçok yerinde hazineleri çıkarmak için tıpkı maden ocaklarında olduğu gibi derin yerler kazmak gerekir. Ama başka yerlerde zengin ve değerli ürünler, toprağın yüzeyine serpilmiş durumdadır. İşimizde bunlar bizi çok yüreklendirdi. Okuyucuyu da yüreklendirmesi için duacıyız.

Bu ana dek Tanrı yardımcımды. Bu açıklamayı bitirmek için yaşamama izin verdiği için O'nu övüyorum, O'na şükran borcumu yükseltirim. (Matthew Henry's Commentary, Cilt IV, sayfa xi-xii).

Yukarıdaki satırlar, Matthew Henry'nin 18 Temmuz 1712'de kaleme aldığı duyguları ve düşünceleri açıklar. İki yüz seksen altı yıl sonra ben, Henry'nin yazdıklarını kendim için de onaylayabilirim.

N. Fırıncioğlu
22 Ağustos 1998